

val nejméně od 17. století, byl častou volbou zdejších obyvatel přivydělávajících si ke skromnému živobytí. Až do druhé světové války bylo běžné nacházet v údolích drobné i větší chmelnice. Podobně můžeme sledovat trend v pěstování ovocných stromů, jejichž plody se prodávaly např. na trzích v Mělníku, ale na počátku 20. století je bylo možné koupit i v Praze. Jejich omezenou trvanlivost pěstitelé řešili jednoduchým způsobem – sušením. Díky specifickému skalnímu terénu máme možnost dodnes obdivovat více či méně do skály zasekané sušárny ovoce, kterých je známo mnoho desítek a představují důležitý pramen pro studium vývoje této činnosti. Kvalitní cesty byly potřeba i pro dopravu kamene z nesečetných drobných i velkých lomů, otevřených stále častěji pro potřebu výstavby selských a panských kamenných staveb, technických budov nebo např. hraničních kamenů, které dosud lemuji hranice panství a lesních celků. Některé cesty však vedly do míst, kam se obyvatelé Kokořínska zase tak často nedostali. Existují i dnes skrytá údolí, kde jen napolo vyvrácené kamenné sloupky ohrad dokládají existenci obor, vyhrazených pro majitele panství. Pozornému návštěvníkovi takových míst neujdou ve skalách vysekané malé prostory posedů.

Boj o půdu

Poměrně záhy, již někdy v 18. století se začíná do mysli hospodářů vkrádat temný stín starostí spojených s odnosem půdy

z polí i sadů do údolí. Silné odlesnění a hospodářské využívání lehkých písčitých půd odstartovalo jejich erodování, mající za následek destrukci okrajů pozemků, rozšiřování roklí a tím i zanášení den údolí. Vrtání potoční nivy ukazuje mocné nánosy erozních sedimentů, které toto postupné zvyšování a zarovnání údolního dna potvrzují. Období zvýšené erozní činnosti lze datovat zajímavým a velmi přesným způsobem. Je jím výzkum starých cest, jejichž někdy velmi hluboké úvozy, neúměrné jejich stáří, dokládají sílu eroze v člověkem narušeném terénu. Specifická oblast skalního města vedle klasických úvozů disponuje i do skály sekanými cestami, nežádka opatřenými letopočty vzniku nebo pozdější úpravy. Učebnicový příklad eroze nabízí starší trasa Podhradské cesty nedaleko Kokořína, vytvořené podle letopočtu někdy kolem r. 1763. Trasa vedená mezi skalními bloky umožnila stékající vodě vymílat dopravou rozrušený terén natolik, že se její střední část v jednom místě nachází i více než 1,5 m nad terénem. V důsledku prohloubení musela být přeložena do nové trasy v sousedství. Podobně cesta zvaná Umrlici, zasekaná do úbočí Vinného vrchu nad osadou Ráj severně od Mšena. Ačkoli dnešní hluboký zářez evokuje po staletí vyjížděnou cestu, situace je tady stejná. V 18. století vznikající sekaná cesta byla ještě na začátku 19. století upravována, aby posléze erozní procesy opět negativně ovlivnily provoz. Naši předkové se snažili

podobné situaci bránit – v sousedství životně důležitých polních poloh začala vznikat opatření zabráňující odnosu cenné půdy. Dodnes návštěvníky fascinují tu více tu méně zachovalé nasucho kladené kamenné zdi, zpevňující okraje pozemků, cesty vedoucí svahem nebo „jen“ zaslepující rozrušené okraje roklí a obnažené spáry skalního podloží. Opatření to byla nákladná, ale účinná. Pokud dnes nacházíme tyto zdi rozvalené, jde pouze o následky přerušování údržby po druhé světové válce. Vodní erozi to však neskončilo. Od 18. století začali nejen obyvatelé Kokořínska pociťovat také dopady sucha. Výmluvné jsou zápisy v kronikách obcí, jak klesala hladina podzemní vody tak, že se stalo nutností denně jezdit nebo chodit do údolních studánek pro vodu. Dnes romantické sekané vozové i pěší cesty vedoucí do blízkosti malebných studánek s kamenným obloženíem ve skutečnosti dokládají snahu zabezpečit pro rodinu a domácí zvířata životně důležitou vodu. Studánky a prameny měly v této době cenu zlata.

Dnešním návštěvníkům většinou přijde zdejší krajina romantická. Vzdálené se podobá té po třicetileté válce. Po druhé světové válce se do ní totiž ve velké míře vrátil les, není to ale ten stejný les. Opuštěná pole, sady, louky v údolích, okolí opuštěných a rozbořených domů nebo skalních bytů obrůstají smrkové monokultury. Vzhledem k oteplování je čas vyrazit pro vodu.

Lucie Véllová

Kokořínsko – druhý domov Eduarda Štorcha

Pokrokový učitel a reformátor Eduard Štorch (10. dubna 1877 – 25. června 1956), oblíbený autor povídek a románů pro děti a mládež odehrávajících se v pravěku, byl rovněž zapáleným skautem, neúnavným organizátorem, cestovatelem a v neposlední řadě amatérským archeologem a sběratelem. Na počátku 20. století zachránil zejména z pražských cihelen a dalších lokalit řadu významných archeologických nálezů, které se mu pak staly inspirací při psaní dobrodružných příběhů. Jeho knihy zpopularizovaly pravěk a nadchly pro archeologii celé generace budoucích vědců. Proč je však připomínán na Mělnicku a proč je po něm pojmenována ulice Štorchova stezka na Mělníku? Kde se vůbec vzala jeho láska ke Kokořínsku, které označil za svůj druhý domov?

Otec Eduarda Vojtěch Štorch měl sice kořeny na Mladoboleslavsku, ale byl to zřejmě až sňatek s Boženou Vávrovou (1880–1961) v r. 1907, který vyvolal hlubší zájem Eduarda o Kokořínsko. Boženina matka Alžběta pocházela z rolnické rodiny Stočkových z Libovic. Rodina otce Boženy, Josefa Vávry, taktéž rolníka, hospodařila v nedaleké Stránce, která se pak stala Boženiným domovem.

V době kolem svatby se Eduard Štorch intenzivně věnoval archeologii zejména na severním okraji Prahy, kde učil na obecních školách. K zájmu o archeologické památky a jejich záchraně vedl i své žáky. Ti pak již sami sledovali okolí a hlásili panu učiteli každý zásah do země. Společně s chlapci předměty očistili, „strěpy do nádob slepovali, kostry skládali a lebký doplňovali“. Při návštěvách rodičů své

1 Eduard Štorch na zahradě v Lobči předvádí práci se svým „ohňostrojem a vrtačem kamenů“, asi r. 1947.

ženy začal Štorch zřejmě prozkoumávat i okolí Stránky a propadat kouzlu kokořínského kraje. Z dochovaných katalogů, kam si nálezy zaznamenával, lze rekonstruovat alespoň některé jeho aktivity, a to i do konkrétních dnů. Uváděné nálezy se dnes nacházejí v Národním muzeu, v oddělení archeologie a v oddělení starších českých dějin, neboť E. Štorch v r. 1925 svou dlouho budovanou archeologickou sbírku prodal,

aby získal finance pro převratný projekt Dětské farmy – progresivní školy v přírodě – na Libeňském ostrově v Praze. Jelikož byl také nadšeným fotografem, jsou dalším důležitým pramenem i snímky z jeho rozsáhlé pozůstalosti, uložené dnes v Literárním archivu Památníku národního písemnictví.

Z těchto podkladů se dozvídáme, že např. r. 1910 našel kamennou vrtanou motyku přímo ve Stránce u lesa na poli pana Vraného. Do stejného roku je datována i rozverná fotografie, jak leze na břízu někde u Stránky. Dne 11. srpna 1909 navštívil Hrádek v Sudoměři, situovaný nedaleko hranic dnešní chráněné krajinné oblasti Kokořínsko – Máchův kraj. Z rozrušeného valu slovanského hradiště Zadní Hrádek vysbíral střepy raně středověkých nádob, včetně dna s hrnčířskou značkou ve formě svastiky, ale i bronzovou záušnici a další předměty. Na Předním Hrádku zase vyzvedl soubor neolitické broušené industrie (obr. 4). Z dochovaných fotografií datovaných do následujícího roku vidíme, že se na místo vracel opakovaně (obr. 2).

Také Hradsko u Kaniny (případně nazývané u Kokořína, či u Mšena), slovanské hradiště s doklady osídlení od 9. století n. l.

nad údolím říčky Pšovky, zřejmě sledoval systematictěji. První záznam o nálezech raně středověkých, ale i pravěkých keramických střeptů dokládajících zdejší mnohem starší lidskou aktivitu, železného nože a kamenných nástrojů je z 13. srpna 1909. O rok později, 15. července 1910, objevil na Hradsku lidskou lebku, nejspíše raně středověkou podle popisovaného zeleného zbarvení spánku naznačujícího původní přítomnost typických záušnic. Štorch předařoval antropologický materiál z jím objevených četných hrobů známému profesorovi Jindřichu Matiegkovi do tehdy nově vznik-

lého Anthropologického kabinetu na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy (o J. Matiegkovi blíže v Živě 2016, 5: CXVIII až CXIX). Na počátku 20. století stále nebylo běžné uchovávat lidské kosti pro budoucí výzkum, že tak E. Štorch činil, lze hodnotit jako další doklad jeho pokrokového smýšlení. Zmíněná lebka je dnes spolu s většinou Štorchových nálezů lidských kostí opatrována ve sbírce Hrdličkova muzea člověka PřF UK. Další záznam k Hradsku se týká až 25. srpna 1918, kdy našel raně středověkou železnou ostruhu s ploténkami z druhé poloviny 9. století až počátku 10. století. Uvedená data vypovídají, že Štorch zřejmě navštěvoval Stránku a okolí zejména v létě, kdy měl jako pedagog prázdniny. Víme, že během školního roku se často věnoval svým žákům ve volném čase, tudíž také o nedělích (v té době byla výuka rovněž v sobotu). Z Hradska pochází i několik fotografií z r. 1941, kdy se na hradiště uskutečnila pro skupinu přátel a dalších zájemců exkurze se Štorchovým výkladem (obr. 5).

Zkoumal také hradiště Doubravice-Nowosálov, které pojmenoval Sellnerovo hradiště po jeho objeviteli a příteli, učiteli a regionálním spisovateli Karlu Sellnerovi. Sellnerova stezka, téměř 16 km dlouhá zelená trasa Klubu českých turistů, vyznačená r. 2000, vede od železniční stanice Bezděz, chvíli i po samotné hranici CHKO Kokořínsko – Máchův kraj přes zmíněné hradiště do železniční stanice ve Skalsku. Se Sellnerem spolu podnikali i vykopávky, jak píše Štorch: „sám jsem se obíral archeologickým výzkumem hlavně pražského okolí a tu mi pořád chyběly lužické nálezy. Abych si vyplnil tuto mezeru, vydal jsem se v r. 1908 na výzkum do Bakova, povzbuzen byv slibnými zprávami horlivého kult. pracovníka K. Sellnera a skutečně se mi zde podařilo prokopat sedm hrobů s typickým lužickým inventářem...“ (Sbírka starožitností. Popis vlastní archeologické sbírky, Literární archiv Památníku národního písemnictví). Spolu taktéž přednášeli, rozšířený přepis přednášky První lidé v Čechách pronesené v r. 1909 v Bělé pod Bezdězem vyšel i knižně. Získané poznatky z let největšího zápalu pro archeologii pak bravur-

- 2 Pohled na Hrádek u Sudoměře od jihu, 1910
- 3 Skalní partie s jeskyněmi v údolí Pšovky
- 4 Soubor neolitické broušené industrie z Hrádku u Sudoměře objevený E. Štorchem v r. 1909. Národní muzeum
- 5 Exkurze na Hradsko se Štorchovým výkladem, 1941
- 6 Manželé Božena a Eduard Štorchovi
- 7 Bašta v Planém dole

ně využil o mnoho let později ve svých knihách.

Manželé Štorchovi měli láskyplný vztah (obr. 6). Božena svého muže podporovala ve veškerém jeho konání. Eduard si toho cenil a knihu Praha v době kamenné z r. 1910 Boženě věnoval, píše: „TOBĚ! Komu jinému? Ty se mnou studuješ krásnou vědu archeologickou, Tebe neodstraší ani dálka, ani nepohoda a spěcháš se mnou kde kam odkrýti nový hrob, vyhrabati novou jámu a s radostí pomáháš nésti kořist do sbírek našich.“ Jelikož Eduard svou ženu často a rád fotografoval, víme i z dochovaných snímků, že se podílela na jeho terénní činnosti a na různých experimentech, kdy spolu tábořili v přírodě, přespávali pod převisy, vařili na ohni a stahovali ulovenou zvěř, aby vyzkoušeli život pravěkého člověka. (Se zálibou v táboření patrně souvisí i veselá podoba jednoho z jeho pseudonymů Edus Štorchus Ciconius Troglodytus.) Ostatně táboření a pobyt na čerstvém vzduchu byly základem ozdravných zájezdů k Jaderskému moři, které Štorch organizoval v 10. a 20. letech 20. století pro celé rodiny v duchu eubiotiky neboli dobrožilství – nauky, jak správně žít v souladu s přírodou. Po vstupu do Junáka prosadil novátorskou myšlenku rodinného skautingu, který se ve světě objevil až později. Založil Táborníky jako jednu z výchovně-organizačních složek Svazu junáků – skautů a skautek Republiky československé a stal se jejich prvním předsedou. V r. 1921 vydal Tábornickou příručku – organizaci rodinného skautingu.

Milovaná Lobeč

Eduard Štorch si rodný kraj své ženy opravdu zamiloval. V r. 1933 si manželé pořídili pozemek v Lobči, kde o rok později postavili chatu (obr. 8). V této době se již Eduard ve volných chvílích věnoval zejména literární činnosti. Malebná oblast kolem Vrátecké hory se objevila nejprve v románu Zastavený příval. Děj knihy vystavěl kolem bitvy u Canburgu, známé z historických pramenů. Franské anály uvádějí k r. 805 tažení syna císaře Karla Velikého, taktéž Karla, proti českým Slovanům. Hradiště Canburg se mělo nacházet na území Čech, snad nedaleko soutoku Labe a Ohře. Ztotožnění Hradska u Kaniiny (nebo u Mšena) s Canburgem se v naší literatuře objevuje již od dob historika Augusta Sedláčka (1843–1926), který ho navrhl mimo jiné na základě jazykové podobnosti (Can-burg – Kaninský hrad). V první polovině 20. století, kdy Štorch na Zastaveném přívalu pracoval, šlo o preferovanou teorii, nicméně dnes jde pouze o jednu z možných hypotéz, podobně jako u jiné historické bitvy – u Wogastisburgu (r. 631 nebo 632).

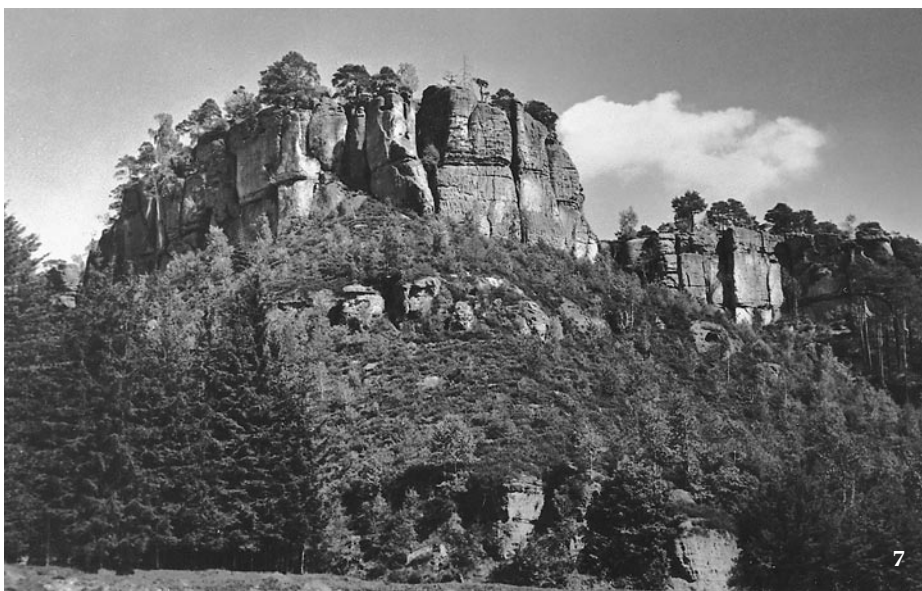

6

Hrdiny knížky jsou děti či mladí lidé – jak u Štorcha bývá zvykem – půvabná dívka Radislava a kněžic Neklan, kteří se připlou do bojů mezi útočícími Franky a bránivšími se Slovy opevněnými na Hradsku. V bitevní vřavě odehrávající se ve skalnatých roklicích padne sice kníže Běch, ale nepřítel je rozprášen a odtáhne. Pozitivní ohlas si kniha získala vlasteneckou notou, tou dobou zcela aktuální. Na Mělnicku zase zaujaly lyrické popisy pískovcové krajiny mezi Bezdězem a Kokořínem. „Jak hrůzně krásná je tato pochmurná rokle! Vysoké stromy čnějí z rozervaných skal vzhůru k obloze jako strnulé vzdechy, keřky kapradí vroubí jejich sloupoví jako rozložené vodotrysky, břechtanové proutí ovíjí pouty omšelé balvany i mohutné smrky. Dívka už pozbývala mysli a naděje, že šerým Vrbodolem šťastně projde, když konečně divoká soutěska vústila do nové prostorné rokle...“ A nebyl by to Štorch, aby nevyužil svou důvěrnou znalost popisovaných míst, tedy archeologických nalezišť, kde sám kdysi působil, a do děje je nezakomponoval.

Osu příběhu sestavil v listopadu 1937, knihu téhož roku dopsal a připravil i přílohu složenou z krajinných fotografií Koko-

řínska (obr. 3 a 7). Na vybraných snímcích dochovaných v jeho pozůstalosti jsou známé skalní útvary jako Pokličky, Obří hlava a Žába, skalní město Bludiště, Vrbodol, Příčná stezka, údolí Pšovky, rokle Ráč a jiná ikonická místa. Většinu fotografoval Štorch zřejmě sám, ale některé jsou opatřeny na rubu jinými jmény, asi svých autorů. Knížka vyhrála na podzim 1938 soutěž Masarykova ústavu pro národní výchovu a objevilo se více zájemců o její vydání. V únoru 1939 však byla zakázána Štorchova trojdílná Pracovní učebnice dějepisu pro školy měšťanské, kterou napsal se školním inspektorem Karlem Čondlem, a v zájmu o vydání potenciálně problematického autora vytrvalo jen poměrně nové pražské nakladatelství dobrodružné literatury Toužimský a Moravec. Nejprve vycházel příběh v sešitové řadě od prosince 1939 do února 1940, a to pro zaneprázdněnost Zdeňka Buriana s ilustracemi Jiřího Wowka, následně cenzura rukopis zabavila. V díle lze totiž vidět zjevnou paralelu k tehdejší politické situaci. „Na západě vyvstalo znovu nebezpečí pro všechny slovanské kmeny na Labi. Nenasytý císař chce vyhladit i Lučany, Pšovany, Čechy, Charváty a všechny ostatní kmeny.“ Po úspěšném odvolání

7

došlo i ke knižnímu vydání. Byla to však poslední kniha, která Štorchovi během druhé světové války vyšla, Meč proti meči cenzurou neprošel, a i všechny další pokusy – vydat třeba reedice některých starších děl – neuspěly. Další vydání Zastaveného přívalu z r. 1971 bylo již opatřeno ilustracemi Z. Buriana. Zejména Burianova ladná a copatá Radislava si našla mnoho příznivců u mužských čtenářů. Kniha se dočkala ještě dvou vydání, v letech 2000 a 2006.

Pustý sad – ráj pazourků

Během peripetií s vydáním Zastaveného přívalu si Štorcha opět našla archeologie, která ho pak „doprovází až do samého závěru jeho činnosti jako jeho věrná, milá družka“. Z polohy Pustý sad na Lobči, tedy kousek od letního sídla Štorchových, byly již dříve místními obyvateli doloženy pravěké artefakty. Nejpозději v r. 1939 je začal E. Štorch sám aktivně sbírat (podrobně Linda a kol. 2025). Do konce roku měl již stovky kusů zejména kamenné štipané industrie a bylo mu jasné, že se na místě Pustého sadu rozkládalo neolitické sídliště patřící zejména kultuře s vypíchanou keramikou (dnes ji datujeme zhruba 4 950 až 4 400 př. n. l.). O těchto nálezech informoval v několika textech o „pravěkém městě pod Vrátenskou horou“ uveřejněných v místních periodikách Naše zprávy, Rodný kraj, Mladoboleslavské listy, Venkov aj. O objevu naleziště zpravil také archeolog Jana Filipa, mimo jiné jednatele tehdejšího Státního archeologického ústavu pro okresy Mnichovo Hradiště a Mladá Boleslav, jenž Lobeč v r. 1940 osobně navštívil a slíbil sehnat prostředky na vykopávky. Mezitím množství nálezů utěšeně narůstalo, Štorch vyrážel na pole sám či s bratry Jechovými, někdy také s místními žáky, vedl si nalezový deník a psal poznámky do několika notesů, kreslil stovky nálezů. Množství pazourkových nástrojů bylo na české poměry výjimečné, a tak v r. 1943 oslovil váženého moravského archeologa Karla Absolona, který se pro Lobeč také nadchl. V týmu ještě s amatérským archeologem Františkem Adámkem začaly vznikat kresby nejdůležitějších nástrojů pro odbornou typologickou publikaci, která se měla jmenovat Atlas vyobrazení lobečských nálezů a měla obec Lobeč proslavit i v zahraničí. Tvůrčí proces je dobře zachycen v bohaté korespondenci mezi všemi třemi badateli. Pro nepřízeň poválečných let a věkem ubývajících síly zúčastněných však k finální publikaci nikdy nedošlo. Z dnešního pohledu se tomu nelze divit, objem materiálu ke zpracování přesahoval jejich dobové možnosti a prostředky. Finální kresebné (42 listů) a fotografické (18 listů) tabulky plánovaného Atlasu jsou uloženy v Ústavu Anthropos Moravského zemského muzea. Štorchovy přípravné studie, např. Neolitické sídliště v Lobči u Mšena, zůstaly nepublikovány; autor si byl patrně vědom, že po odborné stránce již nedosahují kvality soudobých prací.

Archeologický výzkum se nakonec uskutecnil až v letech 1948–50 pod vedením Václava Spurného. Nálezy převzalo Národní muzeum a o Štorchovy sběry pak již bohužel nejevilo zájem. Přitom počet „pazourků“ činil podle Štorchových záznamů z r. 1951 neuvěřitelných 16 360 kusů,

8 Chata manželů Štorchových v Lobči. Snímky z Literárního archivu Památníku národního písemnictví, fond Eduard Štorch, pokud není uvedeno jinak

k tomu pak nutno připočíst broušenou industrii, keramické střepy a další artefakty. Štorch sice uvažoval i o zřízení muzea přímo v Lobči, ale místní národní výbor k rozhodnému kroku nepřesvědčil, a tak nakonec nálezy odkázal krajskému muzeu v Liberci. Část z nich je nyní prezentována v expozici neolitu a Eduarda Štorcha na zámku ve Svijanech, celá kolekce však zůstává odborně nezpracována.

Objevy v Lobči se nicméně do literatury dostaly, neboť Štorch na Pustý sad umístil dějiště Minehavy, své poslední knihy. Myšlenku na další román, tentokrát s hlavní dívkou hrdinkou, pojal už v r. 1940. Dobrodružný příběh dívky z osady Medvěďů, původně jménem Šťastná chvíle, později Minehava, navázal na dění knihy U Veliké řeky, takže zde vystupují oblíbené postavy Sokolího Oka a Havranpírka známých i z Osady Havranů. Záporná role byla přisouzena členům rodu Zubrů, kteří Šťastnou chvíli unesli a nemocnou ji opustili na břehu řeky Vltavy. Dívka se však zachránila a nalezené útočiště u rodu Sokolů sídlícího právě na Pustém vrchu. Na blízké Skalsko umístil Štorch rod Zubrů. Mezi spřátelenými rody vypukne svár, a zároveň ještě zrádní Bobři na obě osady poštvou výpravu cizích kupců. Naštěstí na pomoc přispěchají Havranpírka se Sokolím Okem a rodem Havranů. Během dění dochází ke změně společenských poměrů, proměně matriarchátu v patriarchát. Předlohou pro další románové postavy, tři správné kluky a nerozlučné přátele, kterým se mezi Sokoly říkalo Jetelístek (Lupen, Běhoun a Píďa – „výlupek omladiny na Pustém vrchu“), byli tři chlapi z Lobče, kteří nosili Štorchovi nejvíce nálezů.

Minehavu dokončil v létě 1947, čistopis předal na jaře 1948 nakladatelství Toužimský a Moravec, to však bylo v r. 1949 státem zrušeno a rukopis Štorchovi vrácen. Díla se ujalo Státní nakladatelství dětské knihy, ale ilustrováním byl pověřen mladý autor Jan Podhajský, protože Z. Burian byl v té době v nemilosti. Štorch byl z výsledných nákrešů Podhajského značně zkla-

maný. V dopise nakladatelství z října 1949 své výhrady k ilustracím vypsal dosti podrobně a bez servítek, uvedme aspoň krátce: „Obrázek, jak [Minehava] putuje skalním dolem, by měl zachytit romantické skalní stěny kokořínské. Vůbec víc divoké přírody! [...] Krajina na některých obrázcích je pustá. Zalesnit!“ Burianovi pak psal rozčilen v dopise: „... není v tom život, není v tom pravěk! Na to jste právě Vy jedinečný. Musel jsem se s tím smířit, ale mou knihu to snad zabilo.“ Každopádně Minehava vyšla s podtitulem Obraz života nejstarších osadníků v naší vlasti v červnu 1950 i se čtyřstránkovou fotopřílohou s nálezy z Lobče a do Vánoc byla vyprodána. Od druhého vydání (1958) už vycházela Minehava s Burianovými obrázky, ale to bylo již po spisovatelově skonu. Dodnes následovalo 13 dalších vydání, včetně jednoho slovenského a dvou edicí pro nevidomé.

Do milované Lobče se Štorch podíval naposledy v červenci 1955, o necelý rok později umírá v Praze. Pohřben je však právě v Lobči s výmluvným nápisem na náhrobku – učitel, spisovatel a archeolog. Poslední odpočinek na místním hřbitově našla o pět let později i jeho žena. V centru obce dnes naleznete Muzeum Eduarda Štorcha (www.muzeumstorch.cz), které je umístěno v prostorách bývalé lobečské měšťanské školy a funguje samoobslužně v systému Živá muzea. Jako další připomínka probíhá na podzim již tradiční Pazourkobraní – sběr pazourků na Pustém sadu pod dohledem archeologa. Nálezy zatím putují do muzea v Mladé Boleslavi. Povídaní zakončíme slovy Jana Šnobra: „Dvěma knihami, jimiž nám objevil Vrátenskou horu a Pustý vrch, krajinu, do níž se zamiloval celou svou bytostí a jež mu za to štědrě oplácela, zapsal se Štorch do paměti dnešních jejích obyvatel i všech nás, kteří do ní přicházíme.“

Článek vznikl za podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2024–2028/17.I.d, 00023272).

Použitou literaturu a další obrazový materiál najdete na webu Živý.